

HALLINTOVALIOKUNNAN LAUSUNTO 1/2010 vp

Valtioneuvoston selonteko: Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi: Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko

Maa- ja metsätalousvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 27 päivänä toukokuuta 2009 lähettäessään valtioneuvoston selonteon Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi: Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko (VNS 5/2009 vp) valmisteluvälikäsittelyksi maa- ja metsätalousvaliokuntaan samalla päättänyt, että muut erikoisvaliokunnat voivat halutessaan antaa lausuntonsa maa- ja metsätalousvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- maaseutuneuvos Eero Uusitalo, maa- ja metsätalousministeriö
- lainsäädäntöneuvos Jyri Inha, valtiovarainministeriö
- aluekehitysjohtaja Veijo Kavonius, teollisuusneuvos Risto Ranki, neuvotteleva virkamies Reima Sutinen ja neuvotteleva virkamies Marja Taskinen, työ- ja elinkeinoministeriö
- ylitarkastaja Reijo Martikainen, Maaseutuvirasto
- maaherra Eino Siuruainen, Oulun lääninhallitus
- johtaja Matti Kellokumpu, Etelä-Savon TE-keskus

- johtaja Leila Helaakoski, Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus
- rahoituspäällikkö Vesa Arpalahti, Varsinais-Suomen TE-keskus
- maakuntajohtaja Alpo Jokelainen, Kainuun maakunta -kuntayhtymä
- maakuntajohtaja Matti Viialainen, Etelä-Savon liitto
- yhteyspäällikkö Heikki Ojala, Pohjois-Pohjanmaan liitto
- erityisasiantuntija Jarkko Huovinen, Suomen Kuntaliitto
- johtaja Juha Ruippo, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- liikenne- ja viestintäministeriö
- Tiehallinto, Keski-Suomen tiepiiri
- Suomen ympäristökeskus
- Keski-Suomen ympäristökeskus
- Uudenmaan TE-keskus
- Varsinais-Suomen TE-keskus
- Metsätalouden kehittämiskeskus TAPIO
- Pirkanmaan liitto
- Metsäkeskus Pohjois-Karjala
- ProAgria Farma
- Suomen Yrittäjät ry.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Maaseutupolitiikan tehtävänä on tukea alueiden välisten kehittyneisyyserojen kaventamista, muuttoliikkeen ja väestörakenteen tasapainottamista sekä palvelurakenteen turvaamista. Tehokas maaseutupolitiikka tukeutuu osaltaan kaupunkien ja maaseudun väliseen vuorovaikutukseen, joka perustuu alueiden erilaisuuteen ja keskinäiseen työnjakoon. Vuorovaikutussuhteet ovat monen suuntaisia ja tasoisia. Niiden muotoja ovat työssäkäynti, etätyö ja etäopiskelu, alihankintaverkot, tuotantolinjat, suoramyynti, tieto- ja tiedonsiirtoverkot, koulutusyhteistyö, elinkeinopoliittinen edunvalvonta ja yhteistyö sekä alueellinen työnjako palvelutuotannossa.

Maaseutupolitiikalla tuetaan maaseudun elinvoimaistamista, rakenneongelmien lievittämistä, asukkaiden toimeentulon, palveluiden ja yhdyskuntien toimivuuden parantamista sekä maaseudun kilpailukyvyyn ja vetovoimaisuuden vahvistamista asumisen ja yrittämisen sijaintipaikkana.

Politiikan toteutuksessa on pureuduttava peruspalvelujen ja asumismahdollisuuksien turvaamiseen, osaamisen ja koulutustason nostamiseen, uusien työmahdollisuuksien luomiseen ja maaseudun toimintarakenteiden vahvistamiseen. Keskeisiksi kysymyksiksi nousevat ne keinot, joilla luodaan kestäviä työpaikkoja ja kytketään maaseudulla tarjolla olevat erilaisiin palveluihin sekä maatalouden, metsän ja ympäristön hoitoon liittyvät tehtävät osaksi aktivoivaa työvoimapolitiikkaa.

Asumismahdollisuuksien ylläpito ja parantaminen

Maaseudun asumismahdollisuuksien turvaaminen on se peruslähtökohta, joka luo puitteet maaseudun eri osa-alueiden kehittämiselle. Niitä ovat maa- ja metsätalous, työllisyys, ympäristö, elinkeinotoiminta ja palvelut.

Koska maaseutu on monien mielestä tavoiteltu asuinympäristö, on maaseudulla asumista ja sinne muuttamista tarpeen helpottaa kehittämällä maankäytön suunnittelua ja rakennuslupamenettelyä, infrastruktuuria, peruspalvelujen saatavuutta, erilaisten asumisvaihtoehtojen tarjontaa sekä sujuvaa työmatkaliikennettä ja paikasta riippumattoman työn mahdollisuuksia.

Kuntia, kyliä ja maanomistajia on kannustettava tekemään yhteistyötä kaavojen laadinnassa ja toteuttamisessa. Yksi keino tähän on hyödyntää kylä- ja maanomistajien oma-aloitteista kyläsuunnittelua yleiskaavoituksen lähtökohtana. Kyläsuunnittelun kehittäminen parantaa yhdyskuntarakennetta ja edistää lisärakentamisen sopeuttamista maisemaan ja rakennettuun ympäristöön. Hyvä elinympäristö tukee myös kulttuurien monipuolisuutta.

Lähipalveluiden saatavuuden turvaaminen

Maaseudun kehittämisen keskeinen lähtökohta on, että Suomen tapainen harvaan asuttu maa tarvitsee kattavan palveluverkoston. Palveluita on kyettävä tuottamaan asuinkunnasta riippumatta taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävällä tavalla ja kansalaisten tasa-arvoa kunnioittaen. Keskeiset sosiaali- ja terveystalvet, päivähoito, esiopetus, peruskoulun alaluokkien opetus sekä kirjastopalvelut pitää tuottaa lähipalveluina ja niiden järjestämisvastuu on jatkossakin oltava kunnan tehtävä. Kunta voi järjestää palvelun itse tai ostaa sen alueen yrityksiltä tai yhdistyksiltä.

Kuntapalveluihin tarvitaan erilaisia uusia palvelujen järjestämis- ja tuottamistapoja. Kehittämällä julkisia ja yksityisiä palveluja sekä kolmatta sektoria palveluiden tuottajana voidaan lähipalvelut järjestää uudella tavalla esimerkiksi monipalvelupisteissä. Lähipalvelujen tuottaminen on ja tulee olemaan kova haaste julkiselle sektorille ja koko yhteiskunnalle. Kuntien yhdistymiset ja yhteistoiminta-alueiden perustamiset luovat kuitenkin edellytyksiä kuntien elinvoimaa ja toimintakykyä vahvistaviin, palveluihin kohdistuviin muutoksiin.

Valiokunta kiinnittää huomiota maaseutu-alueitten ja etenkin harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalveluiden saatavuuteen. Valiokunta muistuttaa siitä, että maaseutualueiden turvallisuuteen ja turvallisuuspalveluihin tulee osoittaa riittävät resurssit.

Liikenteen kehittäminen

Maaseudulla asumiseen olennaisesti vaikuttavia tekijöitä ovat liikenneyhteyksien toimivuus ja tiestön kunto sekä liikkumisesta aiheutuvat kustannukset. Niiden osalta on kysymys myös alueellisen eriarvoisuuden poistamisesta ja maan eri osien elinkelpoisuuden turvaamisesta.

Tiestön kunnosta huolehtimisen lisäksi on tarpeen turvata asiakaslähtöinen ja yhteistyöhön perustuva joukkoliikennejärjestelmä. Järjestelmä voi perustua kutsuhjattuun joukkoliikenteeseen, jossa ei välttämättä ole lainkaan kiinteitä reittejä ja aikatauluja, vaan liikenne reititetään asiakkaan tarpeita vastaavaksi. Henkilökuljetuksiin on mahdollista yhdistää kuntien kevyet tavarankuljetukset ja käytännön ratkaisuihin voitaisiin ottaa huomioon niin yritystoiminnan harjoittajat, työssä käyvät, vanhukset, koululaiset kuin lapsiperheet.

Kyllien elinvoimaisuuden näkökulmasta ajankohtainen kysymys on myös laajakaistayhteyksien ulottaminen koko maahan. Elinkeinotoiminnan ja asumisen kannalta on välttämätöntä, että myös haja-asutusalueilla on nopeat ja ajantasaiset sekä kohtuuhintaiset laajakaistayhteydet. Valtioneuvoston tavoitteena on, että vuoden 2015 loppuun mennessä nopeat 100 Mbit/s laajakaistayhteydet rakennetaan koko maahan. Tällöin olisivat lähes kaikki asunnot ja yritysten toimipaikat enintään kahden kilometrin päässä tästä yhteydestä.

Elinkeinot, yrittäjyys ja yrityspalvelut

Maaseudun elinvoimaisuudessa on kysymys niistä ominaisuuksista, jotka tekevät eri alueet houkutteleviksi ja kehittyviksi ympäristöiksi taloudelliselle toimeliaisuudelle ja työvoiman sijoittumiselle. Näihin vaikuttavat erityisesti hyvät liikenneyhteydet, ammattitaitoinen työvoima, alueen vahva osaamisperusta, hyvät edelly-

tykset yrittäjyydelle ja verkostoitumiselle, toimivat innovaatio-, rahoitus- ja tukijärjestelmät, työmarkkinoiden ja infrastruktuurin toimivuus sekä asumis- ja elinympäristön viihtyvyys. Yrittäjyyttä, yrittäjäkoulutusta ja neuvontaa on tuettava. Maaseudun yritysilmaston ja yrittämisedellytysten parantaminen edellyttävät seutukunnallista elinkeino- ja kehittämisyhdistyötä.

Maa- ja metsätalous ovat maaseudulle tärkeitä elinkeinoja. Maaseudun tukijärjestelmiä kehitettäessä on otettava kuitenkin huomioon paitsi maa- ja metsätalouden merkitys aluetalouteen ja työllisyyteen myös maatalousyrittäjien mahdollisuudet vaihtoehtoisten tulojen hankkimiseen. Tarvitaan moniosaajakoulutusta, sillä maaseudun sirpaleiset työt vaativat monipuolista osaamista, jota keskittyminen yhteen ammattialaan ei välttämättä tuo.

Maaseudulla olevan luovuuden ja osaamisen hyödyntäminen edellyttää vuorovaikutteisuuden lisäämistä ja innovaatiojärjestelmän kehittämistä. Tarvitaan julkisia panostuksia tietoyhteiskunnan infrastruktuuriin ja maan laajuiseen palveluverkostoon. Maaseudulla on turvattava opiskelumahdollisuuksien saatavuus sekä oppilaitosten ja korkeakoulujen toimiva valtakunnallinen ja alueellinen yhteistyö.

Alueellinen ja seudullinen kehitystyö

Kuluvan vuoden alusta voimaan tullut aluehallintouudistus luo mahdollisuudet tehostaa valtion aluetason elinkeinopolitiikkaa yhdensuuntaistamalla eri hallinnonalojen toimintaa ja yhteen sovittamalla niiden toimenpiteitä. Myös alueiden kehittämisestä annettu uusi laki antaa entistä paremmat mahdollisuudet lisätä ja vahvistaa aluetasolla eri hallinnonalojen osallistumista ohjelmaperusteiseen kehittämistyöhön ja muuhun yhteistoimintaan. Aluekehitystyössä painottuu yhteistyö kuntien, seutukuntien, valtionhallinnon viranomaisten, alueen elinkeinoelämän ja työmarkkinaosapuolten kanssa, jotta tavoitellut toimenpiteet mahdollisimman hyvin vastaisivat alueen kehittämistarpeita ja -tavoitteita.

Alueellisten kehittämisohjelmien sisältämien kylähankkeiden suunnitteluun ja toteutta-

miseen tarvitaan kylien yhteistyötä. Kylätoiminta olisikin syytä ottaa osaksi virallista kehittämistyötä. Kyläyhdistyksiä ja seututasoisia maaseudun kehittämissyhteistyksiä on rohkaistava tarttumaan tehtäviin, jotka ovat yhteisön elinvoimalle tärkeitä, mutta joista yritykset markkinoiden pienuuden takia eivät kiinnostu tai joista kunnat taloudellisen tilanteensa vuoksi eivät pysty enää vastaamaan. Tällä alueella monet uhat voidaan kääntää mahdollisuuksiksi voimistuneiden paikallisyhteisöjen työllä. Seudullisten palvelujen kehittämistyön sisältöä ja organisointia olisikin monipuolistettava laajentamalla suunnitteluun osallistuvien joukkoa. Erityisesti naisia ja nuoria olisi työryhmiin saatava nykyistä runsaammin.

Maaseudulla tarvitaan myös muita kuin kuntien ja valtion palveluja. Peruspalvelujen saata-

vuus pitää turvata voimavaroja yhdistämällä. Maaseutualueiden linkittyminen on tärkeää. Elinkeino- ja osaamisrakenteiden kannalta on olennaista linkittyä sinne, missä on osaamista. Keskeisiä toimijoita ovat tällöin ammattikorkeakoulut ja toisen asteen oppilaitokset, seudulliset yrityspalvelupisteet, paikalliset toimintaryhmät, yritykset ja yhdistykset. Linkittymisen avulla on mahdollista löytää yhteistyölle uusia suuntia ja vahvistaa alueellista osaamista.

Lausunto

Lausuntonaan hallintovaliokunta esittää,

että maa- ja metsätalousvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 4 päivänä helmikuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Tapani Tölli /kesk
vpj. Tapani Mäkinen /kok
jäs. Thomas Blomqvist /r
Juha Hakola /kok
Lasse Hautala /kesk (osittain)
Heli Järvinen /vihr
Pietari Jääskeläinen /ps
Oiva Kaltiokumpu /kesk
Timo V. Korhonen /kesk

Valto Koski /sd
Outi Mäkelä /kok
Petri Pihlajaniemi /kok
Raimo Piirainen /sd
Lenita Toivakka /kok
Unto Valpas /vas
vjäs. Veijo Puhjo /vas
Satu Taiveaho /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuula Sivonen.